بخشِ قواعد - نظم
(GRAMMAR SECTION - POEMS)

١- صنایع بدایع

١ تلمیح

کلام میں کسی مشہور تاریخی یا مذہبی قصہ یا کسی مشہور شخص کی طرف اشارہ کرنا 'صنعتِ تلمیح' کہلاتا ہے۔

The figure of speech in which a poet refers a well-known event may be historical or religious or concerned with any famous person is called "Sanat-e-Talmeeh".

مثال: Examples:

١- در فراق تو چنان ای بت محبوب کنم
صبر ایوب کنم گریۀ یعقوب کنم

٢- جمالِ یوسفی از کلك صنع می ریزد
همی تو دیدۀ یوسف شناس پیدا کن!

٣- مطلب طاعت و پیمان درست از من مست
که به پیمانه کشی شهره شدم روزِ الست

٤- گلستان کند آتشی بر خلیل
گروهی بر آتش برد ز آبِ نیل

٢ مراعات النظیر

کلام میں ایسے الفاظ استعمال کرنا جن کے معنی ایک دوسرے کے ساتھ مناسبت رکھتے ہوں، صنعتِ مراعات النظیر کہلاتا ہے۔

The figure of speech in which a poet uses such words which according to the meaning are connected with each other is called "Sanat-e-Maraatun Nazeer"

مثال: Examples:

١- آمد بهار و شد چمن و لاله زار خوش
وقتی ست خوش بهار که وقتِ بهار خوش

۲۔ شمیم مهر ز باغ وفا نمی آید
به هر چمن که تو بشگفته ای صبا خفت است

۳ تجاهلِ عارفانه

کلام میں کسی چیز سے متعلق علم ہونے کے باوجود اس سے لاعلمی ظاہر کرنا 'صنعتِ تجاہلِ عارفانہ' کہلاتا ہے۔

The figure of speech in which a poet expresses his ignorance about a known fact is called "Sanat-e-Tajaahul-e-Aarifana".

مثال: Examples:

۱۔ سرو قدِ تو دیده ام ، آهِ اَلَف کشیده ام
نرگس دیده ، دیده ام ، سروِ روان کیستی

۲۔ یاران که بوده اند ندانم کجا شدند
یا رب چه روز بود که از ما جدا شدند

۳۔ کدام قافلۂ شوق زین چمن بگذشت
هزار نقش محبت ز خاك او پیدا است

۴ اشتقاق

کلام میں ایسے چند الفاظ استعمال کرنا جو ایک ہی اصل سے مشتق ہوں، یعنی ایک ہی اسم یا فعل سے بنے ہوں 'اشتقاق' کہلاتا ہے۔

The figure of speech in which the poet uses such words which are derived from the same words may be noun or verb, is called "Sanat-e-Ishteqaaq".

مثال: Examples:

۱۔ بجز سنگدل کی کند معده تنگ
چو بیند کسان برشکم بسته سنگ

۲۔ هر چه بری ، ببر ، مبر رشتۂ اُلفت مرا
هر چه کنی ، بکن ، مکن ، خانۂ اختیار من

۳۔ حکیم آنکس که حکمت نیك داند
سخن محکم بحکمِ خویش راند

۵ حسنِ تعلیل

کلام میں اپنے تخیل سے کسی چیز یا امر کی ایسی وجہ بیان کرنا جو دراصل اس کی وجہ نہ ہو بلکہ اس میں کوئی شاعرانہ جدت و نزاکت مقصود ہو، 'صنعتِ حسنِ تعلیل' کہلاتا ہے۔

The figure of speech in which a poet assigns a beautiful imaginary cause for a particular thing which in fact is not the real cause is called "Sanat-e-Husn-e-Taleel".

مثال: Examples:

۱۔ از روی تو ماه آسمان را
شرم آمد و شد هلال باریك

۲۔ وضع زمانه قابل دیدن دوباره نیست
رو پس نه کرد، هر که ازین خاکدان گذشت

۳۔ تا نفتد بزینتش چشمِ سپهر فتنه باز
بسته بچهرهٔ زمین برقع نسترن نگر

۴۔ تا چشم تو ریخت خونِ عشّاق
زلفِ تو گرفت رنگِ ماتم

٦ لف و نشر مرتب

شعر کے پہلے مصرعہ میں چند چیزوں کو ایک ترتیب سے بیان کر کے دوسرے مصرعہ میں ان کے منسوبات اسی ترتیب سے بیان کرنا 'صنعتِ لف ونشر مرتب' کہلاتا ہے۔

The figure of speech in which a poet uses number of words in the first line of the couplet and then he uses their correlated words in the same serial order in second line is called "Sanat-e-Laff-o-Nashr Murattab."

مثال: Examples:

۱۔ خیال نازك آخر می فروشد چهرهٔ شهرت (۱ خیال، ۲ چهره) — مهِ نو می شود ماهِ تمام آهسته آهسته (۱ مهِ نو، ۲ ماهِ تمام)

۲۔ سپید سیم زده بود و دُر و مرجان بود (۱ سیم، ۲ دُر) — ستارهٔ سحری بود، قطره باران بود (۱ ستارهٔ سحری، ۲ قطره)

۳۔ چو جود و جلال و هنر و طبع و کفِ او (۱ جود، ۲ جلال، ۳ هنر، ۴ طبع، ۵ کف) — ابر و فلك و اختر و دریا و مطر نیست (۱ ابر، ۲ فلك، ۳ اختر، ۴ دریا، ۵ مطر)

۷ لف و نشر غیر مرتب

شعر کے پہلے مصرعہ میں بیان کی گئیں چیزوں کے مناسبات دوسرے مصرع میں بے ترتیب بیان کرنا ’لف ونشر غیر مرتب‘ کہلاتا ہے۔

The figure of speech in which the poet uses some words in the first line of the couplet and their correlated words used in the second line of the couplet are not in the same serial order, is called "Sanat-e-Laff-o-Nashr Ghair Murattab".

Examples: مثال:

۱۔	گاهی می شبانه (۱) و گه بادهٔ صبوح (۲)	بنگر وظیفهٔ سحر (۲) و درد شامِ (۱) ما
۲۔	در صومعه (۱) نگنجد رندِ (۲) شراب خانه	عنقا (۲) چه گونه گنجد در کنجِ (۱) آشیانه
۳۔	در پیری (۱) از هزار جوان (۲) زنده دل تریم	صد نو بهار (۲) رشک برد بر خزانِ (۵) ما

فارسی میں گنتی کیسے کریں؟
How to count in Persian?

0	zero صفر sefr	one یک yek	1
2	two دو do	three سه seh	3
4	four چهار chaahaar	five پنج panj	5
6	six شش shesh	seven هفت haft	7
8	eight هشت hasht	nine نه noh	9